

Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo
ministerija

Pagrindiniai klausimai:

- Kas yra universalūs daugiafunkčiai centrai?
- Kokia yra Europos šalių patirtis steigiant universalius daugiafunkčius centrus ir plėtojant jų veiklą?
- Kokios paslaugos turėtų būti teikiamos universaluose daugiafunkčiuose centruose?
- Koks galimas universalų daugiafunkčių centrų veiklos valdymas, organizavimas ir finansavimas?

UNIVERSALŪS DAUGIAFUNKCIAI CENTRAI LIETUVOJE

Vienas iš Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose iškeltų tikslų yra sukurti veiksmingą ir darnią, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu pagrįstą švietimo sistemą. Kuriant lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, siekiant stiprinti bei plėtoti mokyklos ir vietos bendruomenės sąveiką, išryškėja naujų mokymo ir ugdymo organizavimo formų poreikis.

Atsižvelgiant į tai, universalūs daugiafunkčiai centrai, teikiantys įvairias paslaugas visoms vietos bendruomenės socialinėms grupėms, sudaro palankias sąlygas siekti krašto socialinės integracijos.

Daugiafunkčių centrų veikla įgalintų įgyvendinti regionų plėtros idėjas, nes vienoje vietoje kompleksiskai vykdomos programos padėtų spręsti švietimo paslaugų prieinamumo ir kokybės problemas, padėtų kaimo vietovėse gyvenantiems asmenims reintegrotis darbo rinkoje, sustiprintų kaimo bendruomenės ir jų aplinkoje veikiančias nevyriausybinės organizacijas, iniciatyvines piliečių grupes.

Siekiant pagrįsti universalaus daugiafunkčio centro, kaip švietimo paslaugas pagal vietos gyventojų poreikius teikiančios įstaigos, modelį, Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu 2008 m. atliktas tyrimas „Universalų daugiafunkčių centrų steigimas ir plėtra“. Šiame leidinyje pateikiami apibendrinti tyrimo rezultatai.

Pagrindinės išvados:

- Universalų daugiafunkčių centrą galima apibūdinti kaip švietimo, kultūros ir socialines edukacines paslaugas, orientuotas į tame regione gyvenančių ir atvykstančių žmonių poreikius, teikiančią instituciją.
- Universalų daugiafunkčių centrų veiklos ypatumus lemia vietos bendruomenės poreikiai, todėl nėra vienintelio geriausio modelio. Daugiafunkčiai centrai apima platų spektrą socialinių ir edukacinių paslaugų, pradedant vaikų priežiūra, baigiant socialinių paslaugų namuose teikimu.
- Pagrindinis universalų daugiafunkčių centrų uždavinys yra gerinti gyventojų gyvenimo kokybę ir stiprinti jų bendruomeninius ryšius, siekiant užtikrinti ekonominę, kultūrinę, aplinkosauginę ir socialinę plėtrą. Valdyme dažniausiai dalyvauja vietos savivaldos institucijos, suinteresuotos bendruomenės organizacijos ir įvairios iniciatyvinės grupės. Didinę dalį centrų biudžeto sudaro valstybės biudžeto ir savivaldybės lėšos.
- Universalius daugiafunkčius centrus Lietuvoje būtų galima formuoti iš dešimtmetes tradicijas turinčių keletą funkcijų teikiančių neformaliojo švietimo, priešmokyklinio ugdymo institucijų, moderniai veikiančių nevyriausybinių organizacijų ar parapijų, praplečiant kai kurių veikiančių mokyklų ar seniūnijų funkcijas.

KAS YRA UNIVERSALŪS DAUGIAFUNKCIAI CENTRAI?

Universalus daugiafunkcis centras apibūdinamas kaip švietimo, kultūros ir socialines paslaugas vaikams ir vietos bendruomenei teikianti įstaiga, kurios veikla gali būti: ikimokyklinis, priešmokyklinis ugdymas, neformalusis vaikų švietimas, vaikų priežiūra diena, neformalusis suaugusiųjų švietimas, švietimo pagalba, specialusis ugdymas, nuotolinis mokymas pagal formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas ar jų modulius, pramoginė, sociokultūrinė, meninė vaikų ir suaugusiųjų veikla ir pan. Centro atliekamų funkcijų apimtį ir tikslines grupes nustato vietos savivaldos institucijos, įvertinusios vietos bendruomenės poreikius.

Universalūs daugiafunkciai centrai labiausiai atitinka bendruomenės centrų, kuriuose tenkinami vietos bendruomenių socialiniai ir edukaciniai interesai, teikiama socialinė pagalba, idėja.

Šie centrai savo veikloje:

- **remiasi bendruomene**, nes sutelkia didelę vietinės bendruomenės dalį, teikdami teisinę, finansinę ir socialinę paramą;
- teikia įvairias **visuomenines paslaugas** – rekreacijos, švietimo ir kultūros;
- dirba su **visais bendruomenės gyventojais** neatsižvelgiant į jų rasę, socialinę padėtį, religinius ar politinius įsitikinimus;
- vadovaujasi nuostata, kad **gyventojai patys turi dalyvauti sprendimų priėmimo procese**.

KOKIA YRA UŽSIENIO ŠALIŲ PATIRTIS STEIGIANT UNIVERSALIUS DAUGIAFUNKCIUS CENTRUS IR PLĖTOJANT JŲ VEIKLĄ?

Įvairioms bendruomenės problemoms spręsti Vakarų Europoje nuo XIX a. pabaigos pradėjo kurtis įvairūs bendruomenės centrai, kuriais buvo siekiama suartinti įvairių socialinių grupių narius. Bendruomenės namuose pradėta organizuoti įvairaus pobūdžio socialinė edukacinė veikla: teikiamos nemokamos teisininkų konsultacijos, steigiamos vaikų aikštelės, organizuojamas laisvalaikio užimtumas, suaugusių žmonių švietimas.

Kai kurių Europos šalių patirtis

Belgijos bendruomenės centrai	Neformaliojo švietimo nevyriausybinių edukacinės institucijos, skirtos įvairaus amžiaus žmonių socializacijai. Pagrindiniai veiklos bruožai yra bendruomenės telkimas padėti žmogui, gyvenančiam bendruomenėje, ir socialinės pagalbos teikimas asmeniui bei šeimoms. Šiems tikslams kuriami administraciniai padaliniai, kurie vienu metu teikia socialinę pagalbą ir veikia kaip gydymo tarnybos. Centrų veiklai finansuoti skiriamos miestų, komunų ir valstybės biudžeto dotacijos.
Austrijos Vienos miesto integuoti kaimynystės centrai	Siūlomos psichosocialinės, socialinės, medicinos ir integracinio pobūdžio paslaugos (kaimynų pagalba, socialinės paslaugos namuose, šeimos rėmimo priemonės). Pagalba teikiama pagyvenusiems asmenims, neįgaliesiems, ligoniams, vienišiesiems asmenims, šeimoms, vaikams ir jaunimui, migrantams ir pabėgėliams. Svarbi savanorių, praktikantų ir atliekančiųjų civilinę tarnybą* veikla ir pagalba. Centrų veiklą didele dalimi finansuoja savivaldybės.
Didžiojoje Britanijoje veikiantis <i>Pen Green</i> centras	Bendradarbiaudami su šeimomis, centro darbuotojai organizuoja priešmokyklinį ugdymą, pagalbą šeimoms, auginančioms vaikus, specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą. Taip pat organizuojamas bendruomenės švietimas, savanorių veikla, praktikuojamas mokymas, teikiama pagalba bendruomenei, atliekami sociologiniai tyrimai. Įvairiose centro programose dirba daug savanorių, tėvų. Veiklą finansuoja valstybė, gaunama ir Europos Komisijos parama projektų veiklai.
Prancūzijos bendruomenės centrai	Veiklos kryptys: vaikų priežiūros programos, jaunimo problemų tyrimo, politinių ir specialiųjų projektų rengimas, suaugusiųjų švietimas, socialinių ekonominių projektų kūrimas, kultūrinis darbas: poilsio organizavimas, vaikų atostogų programos, švenčių rengimas, sportinė veikla ir kt. Teikiama ir specializuota pagalba įvairių amžiaus tarpsnių ir grupių žmonėms: ikimokyklinio, mokyklinio amžiaus vaikams, jaunimui, šeimoms, imigrantams. Dauguma centrų yra valdomi kelių organizacijų – savivaldybių, privačių asmenų, socialinių organizacijų – bendru sutarimu. Centrų veikla finansuojama ir iš savivaldybių, ir iš nacionalinių programų. Kai kurios programos ir projektai veikia komerciniais pagrindais.
Vokietijos kaimynystės centrai	Veiklos tikslas – saugi kaimynystė: įvairūs gyventojų sluoksniai turi galimybę susipažinti vienas su kitu ir išmokyti vieni kitus gerbti. Kaimynystės centro veikla skatinama atskleisti kūrybinius gebėjimus, padėti vieni kitiems, derinamas socialinis ir kultūrinis darbas.
Vokietijos įvairių kartų centrai	Veiklos tikslas – skatinti įvairių amžiaus grupių gyventojus padėti vieni kitiems ir bendradarbiauti. Siekiant šio tikslo centruose užsiimama vaikų ugdymu ir auklėjimu, teikiami patarimai tėvams, vaikų dienos užimtumo paslaugos, remiamos pilietinės iniciatyvos. Šiuo metu Vokietijoje veikia apie 200 tokių centrų.
Šveicarija	Daugiafunkčiuose socialinės pagalbos centruose teikiamos konsultacijos įvairiais klausimais: auklėjimo sunkumų, paauglių sunkumų, krizių, prevencijos, finansinių sunkumų ir pan. Religinės organizacijos turi savo socialinius darbuotojus, kurie diferencijuotai dirba su jaunimu, pagyvenusiais, vienišais asmenimis, imigrantais, pabėgėliais. Ypač išplėta socialinė pagalba neįgaliesiems asmenims. Įvairiuose jaunimo centruose vaikai užimami jiems įdomia veikla, teikiama pagalba žalingų įpročių turintiems vaikams, rūpinamasi vaikų poilsu stovyklose.
Norvegijos laisvalaikio klubai (<i>Fritid Club</i>)	Kiekvienoje gyvenvietėje veikiančiuose klubuose vaikai po pamokų gali praleisti laisvalaikį, paruošti pamokas. Klubuose veikia įvairios socialinės programos, dažniausiai skirtos toje bendruomenėje gyvenančių imigrantų šeimų integracijai (mokoma kalbų, teikiama įvairi socialinė pagalba ir pan.). Dirba pedagogai, socialiniai kuratoriai, savanoriai ir psichologas. Klubai 100 proc. finansuojami valstybės, visos paslaugos šiuose centruose yra nemokamos.

* Civilinė tarnyba – nesavanoriška privalomos karinės tarnybos alternatyva kai kuriose šalyse. Ją renkasi tie jaunuoliai, kurie dėl kultūrinių, religinių ar kt. priežasčių atsisako karinės tarnybos.

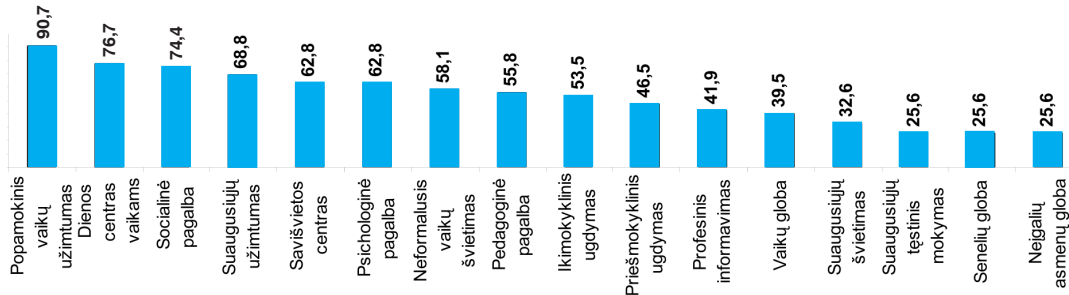
KOKIOS PASLAUGOS TURĖTŲ BŪTI TEIKIAMOS UNIVERSALIUOSE DAUGIAFUNKCIUOSE CENTRUOSE?

Pastaruju metu stiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę savivaldybių teritorijoje, todėl itin svarbi savivaldybių atstovų nuomonė apie universalių daugiafunkčių centrų steigimą ir jų veiklos plėtrą.

Šiuo metu įvairiuose Lietuvos regionuose veiksmingiausiai keletą socialinių edukacinių funkcijų yra išplėtoję *bendruomenių centrai, dienos centrai* (neįgalių asmenų užimtumo, meno, kultūros, vaikų dienos, jaunimo užimtumo centrai), *pagalbos centrai* (moterų informacijos, šeimos, paramos šeimai, socialinių paslaugų, krizių centrai, pedagoginės psichologinės tarnybos) ir *globos institucijos* (neįgaliųjų, vaikų, senelių globos namai).

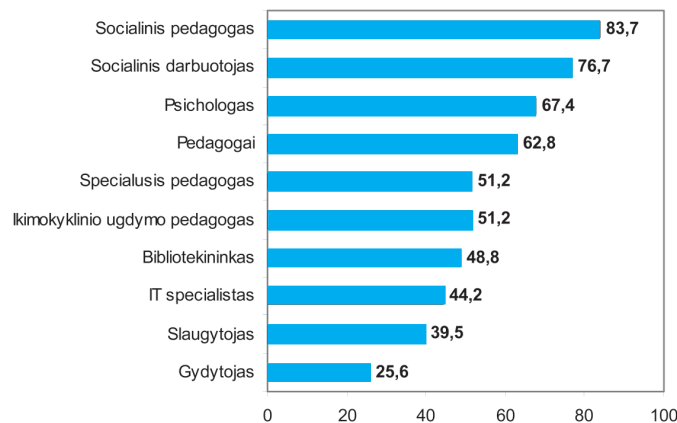
Daugumos savivaldybių atstovų nuomone, daugiafunkčių centrų veikla turėtų būti susijusi su neformaliuoju ugdymu, pozityviu vaikų ir suaugusiųjų užimtumu, ikimokykliniu ir priešmokykliniu ugdymu. Šiuose centruose taip pat turėtų būti teikiamos socialinės ir psichologinės paslaugos įvairaus amžiaus žmonėms.

Paslaugos, kurios turėtų būti teikiamos universaliuose daugiafunkčiuose centruose (pritartis, proc.)

Duomenų šaltinis: tyrimas „Universalių daugiafunkčių centrų steigimas ir plėtra“ (2008)

Reikalingiausi universalių daugiafunkčių centrų darbuotojai (pritartis, proc.)

Duomenų šaltinis: tyrimas „Universalių daugiafunkčių centrų steigimas ir plėtra“ (2008)

Pagal pageidaujamas universalių daugiafunkčių centrų paslaugas, savivaldybių atstovų nuomone, šiuose centruose turėtų dirbti socialiniai pedagogai, socialiniai darbuotojai, psichologai, ikimokyklinio ugdymo specialistai, pedagogai, bibliotekininkai, informacinių technologijų specialistai.

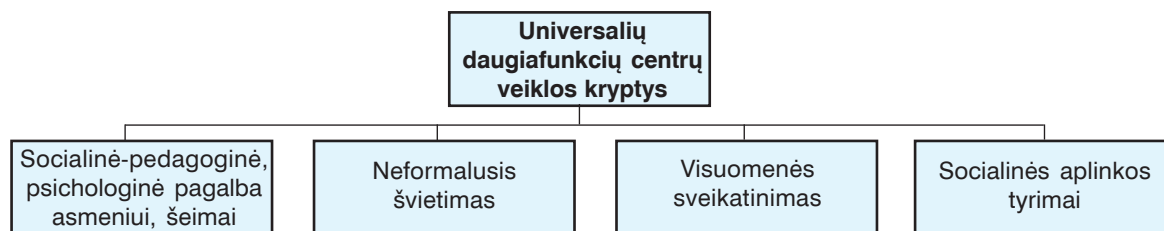
Priešingai nei Vakarų Europoje, Lietuvoje kol kas nėra vertinama ar skatinama savanoriška veikla bendruomenėje.

KOKS GALIMAS UNIVERSALIŪS DAUGIAFUNKČIŪ CENTRŪ VEIKLOS ORGANIZAVIMAS, VALDYMAS IR FINANSAVIMAS?

Veiklos organizavimas. Kuriamų universalių daugiafunkčių centrų *tikslas* – tenkinti socialinius ir edukacinius konkrečios teritorijos įvairių interesų grupių poreikius. Universaliuose daugiafunkčiuose centruose būtų plėtojama socialinių ir edukacinių paslaugų infrastruktūra kokybiškoms socialinėms ir edukacinėms paslaugoms, atitinkančioms įvairių interesų grupių poreikius, teikti. Pagrindiniai centrų uždaviniai – plėtoti savarankiškumo ir tarpusavio pagalbos idėjas bendruomenėje, kurti socialinį kapitalą, ugdyti socialinį aktyvumą, toleranciją, tarpusavio supratimą, atsakomybę už problemų sprendimą.

Organizuojant universalių daugiafunkčių centrų veiklą būtų remiamasi prieinamumo, kontekstualumo (veiklos susiejimas su vietos bendruomenės poreikiais), įvairovės, kompleksiško, partnerystės ir bendradarbiavimo *principais*. Daugiafunkčiuose centruose būtų teikiamos prieinamos, įvairių bendruomenės grupių poreikius atitinkančios paslaugos. Pati veikla būtų glaudžiai siejama su krašto ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu.

Skiriamos keturios universalių daugiafunkčių centrų *veiklos kryptys*: socialinė-pedagoginė, psichologinė pagalba asmeniui, šeimai; neformalusis švietimas; visuomenės sveikatinimas; socialinės aplinkos tyrimai.

Šaltinis: tyrimas „Universalių daugifunkčių centrų steigimas ir plėtra“ (2008)

Socialinė-pedagoginė, psichologinė pagalba asmeniui ar šeimai apimtų socialinių paslaugų tinklo plėtra, socialiai pažeidžiamų bendruomenės narių teisių ir interesų apsaugą ir gynimą, individualios ir grupinės psichologinės pagalbos teikimą; socialinės, pedagoginės ir psichologinės pagalbos vaikams ir jų šeimoms užtikrinimą. Bendradarbiaujant su kitomis šalies institucijomis, socialinėmis tarnybomis būtų skleidžiama pažangi veiklos patirtis.

Neformalusis švietimas būtų įgyvendinamas sukuriant sąlygas bendruomenės nariams bendrauti vieniems su kitais, užsiimti mėgstama veikla, saviraiška, kūryba, puoselėti etnokultūrą, kraštovaizdį; organizuoti ikimokyklinį ir priešmokyklinį vaikų ugdymą; plėtoti suaugusiųjų švietimo ir vaikų užimtumo paslaugas.

Visuomenės sveikatinimo veiklos kryptis – sveikatos priežiūros paslaugų teikimas, medikų konsultacijos, prevencinių programų organizavimas.

Sisteminis darbas su *socialine aplinka* būtų vykdomas analizuojant bendruomenėje kylančias problemas ir jų priežastis.

Valdymas. Galima universalių daugifunkčių centrų valdymo struktūra: vietos savivaldos institucijos (savivaldybės administracija, seniūnijos atstovai), bendruomenės, iniciatyvinės grupės nariai (bendruomenės pirmininkai, vietos veiklos grupės), privačios iniciatyvos (paramos teikėjai, labdaros ir kitų fondų atstovai) ir kiti suinteresuoti asmenys (NVO, Lietuvos ir užsienio partneriai, mokyklos, vaikų tėvai ir kt.).

Finansavimas. Universalių daugifunkčių centrų steigėjais galėtų būti savivaldybės taryba, bendruomenės taryba. Didesnė dalis lėšų (apie 80 proc.) turėtų būti skiriama iš savivaldybės išteklių, kita dalis – projektinės lėšos, mokesčio už paslaugas lėšos, bendruomenės narių įnašai ir kt.

TRUMPAI APIE TYRIMĄ, KURIO DUOMENYS PATEIKIAMI ŠIAME LEIDINYJE

Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu 2008 m. atliktas tyrimas „Universalių daugifunkčių centrų steigimas ir plėtra“. Tyrimo vykdytojas – UAB „Eurointegracijos projektai“, tyrėjai: prof. habil. dr. Giedrė Kvieskienė, dr. Odeta Merfeldaitė, Ona Petronienė, Jonas Mickus, Akvilė Dudulevičiūtė. Tyrimo tikslas – sudaryti teorines prielaidas pradėti kurti ir plėtoti universalių daugifunkčių centrų tinklą Lietuvoje, kuris padėtų spręsti švietimo ir kitas socialines kultūrinės problemas, prisidėtų prie spartesnės ir efektyvesnės žmonių išteklių plėtros. Tyrimo metu atlikta nacionalinės ir tarptautinės patirties analizė, 43 Lietuvos savivaldybių atstovų anketinė apklausa, siekiant pateikti įvairių šalių geriausių pavyzdžių vertinimą ir realių pasiūlymų dėl universalių daugifunkčių centrų veiklos organizavimo galimybių, apklausti 12 užsienio ir 7 Lietuvos ekspertai.

Išsami tyrimo ataskaita skelbiama Švietimo ir mokslo ministerijos tinklalapyje http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_es.htm.

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Mokyklų tobulinimo programa plius. Universalių daugifunkčių centrų steigimo ir plėtros komponentas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr. ISAK-2331 „Dėl mokyklų tobulinimo programos plius patvirtinimo“ (Žin., 2008-01-17, Nr. 7-257)).

Baršauskienė V., Leliūgienė I. Sociokultūrinis darbas bendruomenėje: užsienio šalių patirtis. – Kaunas: Technologija, 2001.

ŠVIETIMO PROBLEMAS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių ir apskričių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Gali būti analizuojamos įvairios švietimo problemos – įvardijama ir aprašoma pati problema; aptariami klausimai, susiję su svarbių problemų sprendimu; siūlomi ir aptariami nauji iššūkiai švietimui; trumpai aprašomi konkretūs švietimo tyrimų rezultatai ir atradimai.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Analizę parengė Veronika Kožemiakina, Švietimo plėtotės centro Politikos analizės skyriaus vyresnioji metodininkė, dr. Rima Zablačkė, Švietimo plėtotės centro Politikos analizės skyriaus vyriausioji metodininkė.

UNIVERSALŪS DAUGIAFUNKCIAI CENTRAI LIETUVOJE

Redaktorė Mimoza Kligienė

2009-06-05. Tir. 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius.
Spausdino UAB „Aušra“, Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas

ISSN 1822-4156